

Падробка расійскай манеты ў Мінску ў канцы XVIII – першай палове XIX ст.	Мінск і мінчане: 10 стагоддзяў гісторыі (да 510-годдзя атрымання Менскам магдэбургскага права і 65-годдзя вызвалення горада ад германскіх акупантаў) (НАН) Мінск, 5 -6 сентября 2009 г. – Мн.: Беларуская навука, 2010. – С. 77 – 79.
--	--

I. Колабава (Мінск)

Падробка расійскай манеты ў Мінску ў першай палове XIX ст.

Матэрыялы Мінскага Галоўнага суда першай паловы XIX ст., што захоўваюцца ў фондах Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, утрымліваюць цікавую справу аб выкарыстанні і, магчыма, непасрэдным вырабленні фальшывых манет служачымі і вязнікамі Мінскага гарадскога астрога.¹

Грашовая сістэма, якая існавала на тэрыторыі Беларусі амаль да канца першай паловы XIX ст. уяўляла сабой даволі стракатую карціну. Яе спецыфіка была абумоўлена знаходжаннем у грашовым абарачэнні значнай колькасці манет замежнага паходжання.

Мясцовае насельніцтва з дазволу ўлад, акрамя расійскіх, карысталася звыклым наборам літоўскіх, польскіх наміналаў, а таксама нідэрландскімі і прускімі эмісіямі. Значнае месца ў грашовай гаспадарцы займала чаканка Варшавскага манетнага двара часоў герцагства Варшаўскага (1807) і Каралеўства (царства) Польскага (1815).

Пасля далучэння да Расійскай імперыі беларускіх зямель расійскі ўрад праводзіў дастаткова лаяльную палітыку ў дачыненні да вырашэння праблемы рэарганізацыі і ўключэння мясцовай грашовай гаспадаркі ў рэчышча расійскага рынку. У цэлым, гэтая палітыка была накіравана на

паступовы перавод беларускага насельніцтва на выкарыстанне толькі расійскіх сродкаў грашовага абарачэння.

У 1831 г. з'яўляецца пастанова “Об исчислении определенной в Литовском Статуте монеты во всех случаях, где взыскание производится по Литовскому Статуту”. У 1844 г. Сенат запатрабаваў ад мясцовага насельніцтва здачы ў казну іншаземных манет, але ў далейшым гэты тэрмін быў працягнут да 1847 г.

Насычанасць манетнай сістэмы першай паловы XIX ст. разнароднымі грашовымі сродкамі ў пэўным сэнсе спрыяла актыўнай дзейнасці мясцовых фальшываманетчыкаў.

Справа па абвінавачванню групы вязнікаў і салдат Мінскага гарадскога астрога ў вырабленні фальшывых грошай (14.01.1824 – 21.03.1825) утрымлівае шэраг эпизодаў, звязаных з падробкай і выкарыстаннем фальсіфікаваных манет. Так, у прыкладзеным да справы рапорце Мінскай управы паліцыі ў Мінскае губернскае праўленне ад 23.05.1824 г. гаворыцца аб тым, што “...в сей полиции слушали дело, представленное следственным приставом в рапорце от 27 марта за № 206 по отношению командира Минского гарнизонного батальона от 14 генваря за № 104... о найденном в Минском городском остроге арестантов полтиннике фальшивом из свинца зделанном и виденном в размере 15 копеечника также фальшивом, караульными солдатами...”²

Салдаты і вязнікі – Іван Кабрынок, Васіль Юркевіч, Іван Віткоўскі – паказалі, што “перед праздником Рождества Христова, не помнят которого числа, ночным временем играли в острогу на деньги по копейке в карты...”³ У Івана Віткоўскага была толькі цэлая манета ў 15 капеек і гуляючыя адмовіліся працягваць гульню, таму што для расплат патрэбны былі больш дробныя наміналы. Тады Віткоўскі разбудзіў арыштанта Васіля Юркевіча і размяняў ў яго гэтыя 15 капеек. Гульня працягвалася да самага ранку.

Раніцай Юркевіч аглядзеў гэтую 15-капеечную манету і вырашыўшы, што яна падробная, вярнуў яе назад Віткоўскаму. У сваю чаргу, той аддаў яе

караульнаму салдату, які ішоў на кірмаш па тытун. Караульны набыў тытуну на 12 грошай, а рэшту – 18 грошай -- вярнуў Віткоўскаму (15 капеек адпавядалі па тагачаснаму курсу 30 грошам).

Праведзенае следства паказала, што «...оной 15 копеечник был фальшивый сего не открыто по неуказанию Витковским солдата, который покупал ему табак...»⁴ Акрамя таго, было ўстаноўлена, што «тот...15 копеечник имел он Витковский из жалованья, ему данного за сентябрьскую прошедшего 1823 года треть... прочие же солдаты, игравшие с ним, Витковским, в карты, не заметили, дабы тот 15 копеешник был фальшивый».⁵ Такім чынам, засталася непацвержаным, што гэтыя 15 капеек былі фальшаваныя.

У працэсе даследавання высветлілася таксама, што гуляючыя ў карты бачылі “красный прусского чекана злоты у гражданского арестанта Повидинского, который с оным по острогу носился и оны злоты равно найденной солдатом Шарневичем свинец, который был отдан Витковскому...”⁶

У справе прыводзяцца словы фельдфебеля Еўстафія Наўрава, які, будучы ў горадзе, пачуў, што адна яўрэйка “сказала солдату Юрковцу, давшему ей полтинник, чтобы приложил ещё к той полтине грош, тогда достанет абаранак»⁷. Патрабаванне такой “наддачы” магло сведчыць толькі аб тым, што палцінік быў падрабным. Фельдфебель Наўраў, вярнуўшыся ў Мінскі астрог, «вскричал на всех солдат, чтобы ставить их во фронт и тогда пересмотрел всех по очереди, велел Юрковцу показать тот полтинник. Когда же он Юрковец отдал и посмотрел, что свинцовый, спрашивал отколь оный полтинник имеет, то он Юрковец сказал, что таковую полтину дал ему арестант гражданский Валицкий»⁸. У далейшым, каб узяць арыштанта Валицкага з палічным, салдату Юркаўцу загадалі вярнуць гэты палцінік Валицкаму, што той і зрабіў. Але Валицкі, прыняўшы фальшаваную манету, мабыць адчуў недобрае і адразу пакінуў памяшканне і калі яго амаль адразу затрымалі, палцініка пры ім ужо не было. Пазней гэтую манету знайшлі

кінутай у снег. Даючы паказанні Юркавец таксама ўзгадаў, што ўжо аднойчы, калі ён быў у карауле ў астрозе, Валіцкій даваў яму цэлую палціну на пакупку картоплю і тытуню, але тытуншчык на ніжнем рынку гэтую палціну не прыняў.⁹ На допыце Валіцкі не прызнаў гэтыя абвінавачванні.

У справе ўзгадваюцца яшчэ некалькі эпизодаў, звязаных з дзейнасцю фальшываманетчыкаў. Гэта паказанні грамадзянскага арыштанта Міхаіла Павідзінскага, у якога пры вобыску знайшлі падазроную манету. Арыштант паказаў, што ў аднаго з перасыльных арыштантаў з Гродна ён атрымаў “прускага чекана злоты, который тогда был достаточно чист и бел как обыкновенно, но когда онаго имел между прочими медными деньгами, сделался красным и онаго никто принять ниже разменять не хотел...”¹⁰

Гэты злоты, – гаварыў Павідзінскі, – ён паказваў у астрозе “аднаму чалавеку”, які сказаў, “что тот злоты хотя и красен, но он хорош, оной в Варшаве имеет свой курс по 6 грошей».¹¹

Спроба выкарыстання фальсіфікатаў прасочваецца і калі з астрога ў горад за атрыманнем аддзення былі накіраваны грамадзянскія арыштанты, прызначаныя да адпраўкі ў Сібір – “один Корпыш, а другой Понкрей”. Нейкі Томаш Савіцкі паказаў, што бачыў як Корпышу “ваенны арыштант Шумский, вынув из кошелька деньги давал, а какие в то время не видал, но когда возвратились в острог те [арк. 8 адв.] арестанты, то Корпыш говорил ему Савицкому, что Шумский дал ему полтину», якую “никто в городе не берёт и не променивает” [арк. 9].¹²

Савіцкі папярэдзіў Корпыша, што «за оную полтину может последовать беда», таму што яна фальшаваная і параіў вярнуць яе Шумскаму.¹³

На чарговым допыце, звязаным з пошукам вытворцаў фальшаваных манет, арыштант Кастравіцкі паказаў, што “в той палате, где содержатся дворяне, как то он Костровицкий, Горовский, Якубовский, Валицкий, Шумский и Добровольский...перед праздником Рождества Христова или после в ночное время, когда уже все спали, солдат Юрковец был в ночной на

карауле в середине палаты, тогда Шумский и Валицкий вдвоих раздували уголья и на оных в ложке красной меди топили олов и имел Шумский две дощечки, которые складываются одна к другой плотно, а в середине имелись выделанья кружочки и в оныя дощечки накладывали мелу или крэйды нечто то отливали как примечал двузлоты или полтинник чему всему присматривался солдат Юрковец те дощечки взял к себе, а потом ножичком отлитую монету обрезавал».14 У выніку ўсе вытворцы падробак страцілі дваранскі статус і былі сасланы ў Сібір.15

У гэтай судовай справе ўзгадваюцца не толькі факты падробкі манет, але і выпадковыя знаходкі матэрыялаў і прылад, што неабходны для працы фальшываманетчыкаў. Так, салдаты Васіль Шарковіч і Андрэй Андрэеў паказалі, што, “выметая палаты”, знайшлі кавалак свінцу “и оный свинец взял... Витковский”. Гэты свінец быў пры вобыску “отобран от Витковского”.16

У сваю чаргу, даглядчык астрога – квартальны земскі данасіў аб знойдзенай ім форме, на якой выраблялі манету.17

Такім чынам, аналізую гэтую справу, можна зрабіць пэўныя высновы аб шырокім распаўсюджанні такіх з’яў, як вытворчасць і выкарыстанне фальшывых манет, што адбываліся навад на тэрыторыі Мінскага гарадскога астрога.

1 Дело по обвинению группы заключенных и солдат Минской городской тюрьмы в изготовлении фальшивых денег // Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ). – Ф. 76 (Мінскі галоўны суд I Дэпартаменту). – Воп. 2. – Спр. 480. – 77 арк.

2 Там жа – Арк. 4

3 Там жа – Арк. 4 ад.

4 Там жа.

5 Там жа. – Арк. 4 ад. – 5.

6 Там жа. – Арк. 5 ад.

7 Там жа.

8 Там жа. – Арк. 5 ад. – 6.

9 Там жа. – Арк. 6 ад.

10 Там жа. – Арк. 8.

11 Там жа.

12 Там жа. – Арк. 9.

13 Там жа.

-
- 14 Там жа. – Арк. 12 – 12 ад.
15 Там жа. – Арк. 77.
16 Там жа. – Арк. 8. ад.
17 Там жа. – Арк. 11 адв. – 12.